

Приложение № 1
към програмата

РАБОТНА ПРОГРАМА

№	Дейности	Водеща институция	Партньори	Срок	Резултати/индикатори
I.	УПРАВЛЕНИЕ И КООРДИНИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА				
1.	Създаване и функциониране на Програмен съвет за управление и координиране на дейностите по Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести (ХНБ).	МЗ, НЦОЗА,		2014	Създаден програмен съвет
2.	Определяне на координатори на Програмата на централно ниво (национални координатори) и координатори по рискови фактори на национално ниво.	МЗ, НЦОЗА		2014	Определени национални координатори и координатори по фактори.
3.	Определяне на координатори на Програмата на областно ниво (областни координатори) и създаване на областни програмни съвети и областни работни групи.	МЗ, РЗИ		2014	Определени областни координатори, създаден областен програмен съвет и областни работни групи.
4.	Изработване на Правилник за работа на Програмния съвет, на работните групи, на координаторите на програмата; определяне на техните функции, задачи и отговорности	МЗ, НЦОЗА	РЗИ	2014	Създадени Правила, определени функции, задачи и отговорности
5.	Актуализиране на състава на Програмния съвет, областните програмни съвети, областните работни групи, координаторите на програмата. Провеждане на редовни заседания. Оказване на текуща методично-консултативна помощ на координаторите на програмата на областно ниво.	МЗ, НЦОЗА	РЗИ	ежегодно	Работещи активно Програмни съвети, работни групи по проблеми. Оказана методично-консултативна помощ по въпроси, свързани с развитието на програмата.
6.	Създаване на системата за отчитане, обратна връзка и контрол по изпълнението на дейностите по програмата на централно и областно ниво.	МЗ, НЦОЗА		текущ	Създадена система за координация и контрол по изпълнението на дейностите по програмата.
7.	Създаване и поддържане на интернет страница на Програмата, обединяваща отделни платформи по всеки рисков фактор (включително вече създадените, като: www.aznepusha.bg)	МЗ, НЦОЗА		текущ	Създадена интернет страница на програмата. Брой интернет платформи по рискови

					фактори. Равнище на обученост на поддържащите интернет страницата консултанти, дизайнери и информатици.
8.	Създаване и поддържане на телефон на Национална линия за превенция на хронични незаразни болести (включително поддържане на действащата Национална телефонна линия за отказ от тютюнопушене 0 700 10 323).	МЗ, НЦОЗА		2014 текущ	Изграден телефон на Програмата. Равнище на обученост на консултантите, поддържащи Националната линия. Брой приложени добри европейски практики. Брой обучения на консултантите.
9.	Изготвяне на годишни отчети за дейностите, извършени по програмата.	МЗ, НЦОЗА	РЗИ	ежегодно	Изготвени годишни отчети за дейностите по програмата.
10.	Обсъждане и оценка на резултатите от развитието на програмата. Предприемане на мерки за оптимизиране на дейностите по нея.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ		ежегодно	Извършена оценка на резултатите от развитието на програмата и предприети мерки за оптимизиране на дейностите по нея.
II.	РЕАЛИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ НАМАЛЯВАНЕ НА ФАКТОРИТЕ НА РИСКА, ВОДЕЩИ ДО ХНБ				
1.	Повишаване на нивото на информираност, обучение и включване на населението в дейности по програмата				
1.1	Употреба на тютюневи изделия				
1.1.1	Разработване и внедряване на ефективни образователни програми за населението с цел предотвратяване на пропушването, за здравните рискове в резултат на употребата на тютюневи изделия и пасивното тютюнопушене, за предимствата от прекратяване употребата на тютюневи изделия и воденето на здравословен начин на живот, сред деца и младежи, бременни и кърмещи жени, и други уязвими целеви групи.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ	ежегодно	Брой разработени образователни програми
1.1.2.	Разработване, внедряване и разпространение на образователни материали (аудио и видео клипове; постери, книги, брошури, дигитални, компютърни игри, дискове и др.) за ограничаване употребата на тютюневи изделия сред: бременни и кърмещи жени, деца, родители, учители и други целеви групи	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ	текущ	Брой разработени образователни материали; Брой разпространени образователни материали

1.1.3.	Разработване и внедряване на училищни политики за ограничаване на употребата на тютюневи изделия сред учениците и училищния персонал.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ, РИО		текущ	Брой училища с разработени училищни политики
1.1.4.	<p>Провеждане на кампании за информиране на населението, особено на децата и младежите, както и други групи за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • рисковете за здравето при употребата на тютюневи изделия • развитието на зависимост; • медицинската и социалната цена на употребата на тютюневи изделия; • опасностите от излагането на цигарен дим; • ползата от прекратяване на пушенето и живот без цигарен дим. 	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ОПЛ, медицински специалисти, Общини, НПО, СМИ	текущ	Брой кампании за отделни целеви групи. Намалено разпространение на тютюнопушенето сред населението.
1.1.5.	Финансиране на конкурсен принцип разработването и реализацията на здравно-образователни проекти на училища, за превенция на употребата на тютюневи изделия.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	Училища, МОН, ММС, МК	ежегодно	Брой финансирани проекти. Брой на участниците в проектите.
1.2.	Злоупотреба с алкохол				
1.2.1.	Ежегодно организиране и провеждане на образователно-информационни кампании за повишаване информираността на населението относно здравния риск от употребата и злоупотребата с алкохол, алкохолната зависимост и нейните здравни, социални и икономически последици, риска от консумацията на некачествен/незаконно произведен алкохол и възможностите за справяне със ситуацията, водещи до злоупотреба с алкохол	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	НЦН, МОН, МВР, ОПЛ, медицински специалисти, Общини, НПО, СМИ	текущ	Брой участващи партньори. Брой проведени кампании. Брой обхванати лица в кампаниите.
1.2.2.	Разработване и разпространение на образователни и информационни печатни материали, документални филми, аудио и видео клипове, учебни помагала, интернет банери, печатни материали, компютърни игри, дискове с информационни и образователни материали и др., предназначени за различни целеви групи.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	НЦН, МОН, МВР, ОПЛ, медицински специалисти, Общини, НПО, СМИ	текущ	Брой обхванати целеви групи. Брой разработени и брой разпространени информационни и образователни материали. Брой обхванати лица от населението.
1.2.3.	Организиране и провеждане на спортни инициативи, обединени от мотото „Изборът е личен, ефектът – върху всички!”, противопоставящ се на синергичния ефект от употребата и злоупотребата с алкохол, цигари и други психоактивни вещества.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ,	МОН, ММС РИО	текущ	Проведени спортни инициативи
1.2.4.	Участие в съвместни образователни дейности за безопасност на пешеходците по пътищата с изпълнителите на Националната програма „Работа на полицията в училище” с цел предотвратяване и ограничаване употребата на алкохол сред учещите се.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	НЦН, МВР, МОН	текущ	Брой проведени образователни дейности с ученици.

1.2.5.	Разработване и разпространение на образователни материали сред водачите на МПС (плакати, информационни брошури, листовки, дупляни и др.) относно рисковите фактори, водещи до пътнотранспортни произшествия - употреба на алкохол, психотропни вещества, други видове лекарства.	МЗ, РЗИ, НЦОЗА	НЦН, ОПЛ, медицински специалисти, Общини, МВР, НПО, БЧК, СМИ	текущ	Брой разработени и брой разпространени информационни и образователни материали. Брой обхванати водачи на МПС
1.2.6.	Провеждане на ежегодни конкурси за разработване и реализация на здравно-образователни проекти от НПО, училища, младежки клубове, РЗИ, лечебни и здравни заведения и др. за превенция на ранната употреба или злоупотреба с алкохол за всички целеви групи	МЗ	НЦН, МОН, РЗИ, НПО, младежки клубове и др.	текущ	Брой представени проекти. Брой финансирани проекти. Брой обхванати лица.
1.3.	Хранене				
1.3.1.	Разработване на образователни програми за здравословно хранене за ученици и прилагането им в рамките на извънкласни и извънучилищни дейности.	МЗ, НЦОЗА	МОН, РИО	2014 - текущ	Брой разработени образователни програми. Брой извънкласни и извънучилищни дейности, в които са използвани образователните програми
1.3.2.	Провеждане на здравно-образователни мероприятия (радио и телевизионни програми, публикации, пресконференции, срещи, форуми, конкурси, фестивали, изложби и други) насочени към повишаване информираността по въпросите на рисковете за здравето при хранителни дефицити, ползите от здравословно хранене, диетично хранене при различни популационни целеви групи (жени в детеродна възраст, бременни и кърмещи жени, родители, лица с ХНБ и др.).	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, СМИ	2014-текущ	Брой проведени мероприятия. Брой обхванати лица. Брой форуми и мероприятия.
1.3.3.	Ежегодно организиране и провеждане на обществени кампании за информиране на населението по въпросите на здравословното хранене: за подкрепа на кърменето, за борба със затлъстяването, при ХНБ и др.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, СМИ	ежегодно	Проведени кампании за отделни целеви групи. Брой участващи партньори. Брой обхванати лица в кампаниите.
1.3.4.	Разработване на информационни материали относно здравословното хранене на населението предназначени за рискови популационни групи (бременни жени, кърмачета и деца до 3-год. възраст, лица над 65-год. възраст и др.)	МЗ, НЦОЗА	ОПЛ, медицински специалисти	2014 - текущ	Брой разработени материали.
1.3.5.	Отпечатване, разпространение и промоция на информационни материали относно здравословното хранене на населението в различни популационни и възрастови групи.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, СМИ	2014 - текущ	Брой отпечатани и брой, разпространени препоръки за здравословно хранене и информационни материали.

1.4.		Физическа активност				
1.4.1.	Реализиране на насочени образователни мероприятия (радио и телевизионни програми, публикации, пресконференции, информационни кампании и др. инициативи) за повишаване на знанията и мотивацията на населението от различни възрастови групи за редовна физическа активност, укрепваща здравето.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС, МОН, ОПЛ, медицински специалисти, общини, НПО, СМИ	текущ	Брой реализирани образователни мероприятия.	
1.4.2.	Разработване и разпространение на образователни материали (плакати, информационни брошури, листовки, дигитални и др.) сред населението, включително детското население, за ползата от физическата активност, спорта и туризма за здравето.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ММС, ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ	текущ	Брой разработени образователни материали. Брой разпространени образователни материали.	
1.4.3.	Разработване и реализиране на образователни програми за редовно практикуване на физически упражнения, спорт и туризъм сред различни възрастови групи от населението, съобразени с техните специфични потребности и възможности (на работното място, училищата и детските градини, др.).	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ММС, ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ	текущ	Брой разработени и реализирани програми за промоция на физическа активност.	
1.4.4.	Разработване и предоставяне на индивидуални програми за физическа активност при лица със сърдечносъдови заболявания, наднормено тегло, диабет, ХОББ, проблеми с опорно-двигателния апарат и др. Осигуряване на консултации и подкрепа.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, ММС	текущ	Брой разработени индивидуални програми за физическа активност при лица с ХНБ.	
1.4.5.	Подготовка и разпространение на информационни материали за населението от различни възрастови групи (листовки, дигитални и др.) за възможностите за практикуване на физически упражнения, спорт и туризъм по местоживеене.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, общини, НПО, СМИ	текущ	Предоставена информация за възможностите за практикуване на физически упражнения, спорт и туризъм по местоживеене.	
1.4.6.	Подпомагане развитието на структура от местни (общински) многоспортови клубове, чийто основен предмет на дейност е практикуване на физически упражнения и спорт в свободното време за лица със сходни интереси от различни възрастови групи.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	Общини, ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ	текущ	Създадени и функциониращи многоспортови клубове.	
2.		Изграждане на капацитет и умения за консултиране и подкрепа у медицинските и немедицински специалисти				
2.1.		Употреба на тютюневи изделия				
2.1.1.	Разработване на ефективни образователни програми за здравните рискове в резултат на тютюнопушенето и излагането на въздействие на тютюневия дим, за предимствата от прекратяване на употребата на тютюневи изделия и воденето на здравословен начин на живот, съобразно спецификите на работещите в лечебните	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти,	текущ	Създадени програми. Проведено обучение за всяка една от посочените целеви групи.	

	заведения, образователните институции, производствените колективи, социалните институции, медиите, спортните колективи и др.		МТСП, ММС, общини, НПО, СМИ		Снижено равнище на тютюнопушене сред населението.
2.1.2.	Въвеждане в учебната програма на студентите по медицина, дентална медицина и фармация на свободноизбираем модул за консултиране по проблемите на превенция на употребата на тютюневи изделия и за отказване от тютюнопушене.	МЗ, МУ		2014	Включени занятия в обучението за студенти в МУ. Намалено тютюнопушене сред студентите.
2.1.3.	Подпомагане на процеса на квалификация на педагогически специалисти за работа сред учениците по проблемите на употребата на тютюневи изделия.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ОПЛ, медицински специалисти, общини	текущ	Брой обучени преподаватели.
2.1.4.	Организиране на кабинети за консултиране отказването от употреба на тютюневи изделия към лечебни заведения за извънболнична помощ, МБАЛ, специализирани болници за лечение на белодробни болести, онкологични болести, сърдечносъдови болести, наркомании, центрове за психично здраве, медицински центрове, комплексни онкологични центрове и др.	МЗ	лечебни заведения за болнична и извънболнична помощ	текущ	Брой разкрити кабинети. Брой лица, ползвали кабинетите.
2.1.5.	Провеждане на курсове за медицински специалисти по прилагане на методи за отказване от употребата на тютюневи изделия. Разработване и отпечатване на ръководства, създаване на учебни видеофилми и други материали за методическо подпомагане, снабдяване на медицинските специалисти с информационни материали за ограничаване на употребата на тютюневи изделия.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти	текущ	Брой проведени курсове. Разработени и издадени материали.
2.1.6.	Оборудване на кабинетите за отказване от тютюнопушенето към РЗИ със съвременни аудиовизуални средства, апарати за измерване на въглероден монооксид (СО) в издишан въздух и спирометри и ежегодно обучение на работещите в тях консултанти. Информирание за дейността на тези кабинети с цел тяхното ползване от населението.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ	текущ	Брой оборудвани кабинети. Брой обучени специалисти.
2.2.	Злоупотреба с алкохол				
2.2.1.	Разработване и внедряване на Ръководство за добра практика на медицинските специалисти за профилактика на злоупотребата с алкохол.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	НЦН, ОПЛ, медицински специалисти	текущ	Внедрено Ръководство за добра практика.
2.2.2.	Разработване и внедряване на образователни програми за квалификация на общопрактикуващи лекари, медицински сестри и акушерки, лекари от служби по трудова медицина и работещи в болнични и извънболнични лечебни заведения относно проблемите и разстройствата, свързани с алкохола, здравните последици от рисковата и вредната употреба на алкохол и възможностите за консултиране и подпомагане превенцията на злоупотребата и зависимостта от алкохол.	МЗ, НЦОЗА	НЦН, МУ, ОПЛ, медицински специалисти	текущ	Разработени образователни модули. Брой модули, внедрени в практиката. Брой обучени лекари и други професионалисти за работа с уязвими групи граждани, с

					алкохолно зависими и техните семейства.
2.2.3.	Въвеждане в учебния план на студентите по медицина на програма за развиване на умения за консултиране и справяне при пациенти с алкохолен проблем.	МЗ, МУ		текущ	Разработена програма за обучение. Брой обучени студенти.
2.2.4.	Организиране на квалификационни курсове за педагогически специалисти, както и за студенти педагогика и психология по превенция и ограничаване употребата на алкохол в детска и юношеска възраст, включващи обучения за прилагане на подхода „Връстници към връстници“.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, НЦН, ОПЛ, медицински специалисти	текущ	Брой проведени квалификационни курсове. Брой обхванати участници. Брой реализирани образователни дейности от учители, педагогически съветници, студенти и ученици.
2.2.5.	Реализиране на дейности за подпомагане на доброволни организации за самопомощ на лица, зависими от алкохола.	МЗ, НЦОЗА, ДПБЛНА, РЗИ	НЦН, ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ	текущ	Брой реализирани дейности. Брой обхванати лица.
2.3.	Хранене				
2.3.1.	Провеждане на обучения за медицински и немедицински специалисти за въвеждане на образователни програми по здравословно хранене на децата в детските градини и училищата.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, РИО	2014-текущ	Брой проведени обучения. Брой обучени лица.
2.3.2.	Препоръки за висшите училища за създаване на специално насочено университетско обучение по храни, хранене и диететика – бакалавърска и магистърска програми, утвърждаване на свободно избираеми модули по здравословно хранене за студенти и др.	МЗ, НЦОЗА, Висши училища	РЗИ, МОН,	2014-текущ	Реализирани програми. Въведени модули.
2.3.3.	Обучение на медицински и немедицински специалисти, имащи отношение към храните и храненето чрез организиране на курсове, семинари, конференции и др. за повишаване нивото на знания и умения по въпросите на здравословно хранене, рискове за здравето при нездравословен модел на хранене, диетично хранене и др.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	Медицински специалисти	2014 -текущ	Брой проведени курсове и семинари, конференции. Брой участници в тях. Брой проведени тематични курсове и индивидуално обучение.
2.3.4.	Разработване на нови и и актуализиране на наличните Сборници и Ръководства за хранене на различни популационни групи (деца, стари хора), както и за хранене при хронични незаразни болести.	МЗ, НЦОЗА, МНД по хранене и диететика, други МНД	МУ	2014 -текущ	Разработени, актуализирани и разпространени сборници и наръчници с рецепти.
2.3.5.	Поддържане и развиване на дейността на консултативни центрове по кърмене, на „Болници – приятели на бебето“.	МЗ, НЦОЗА, МНД		2014 -текущ	Брой консултативни центрове. Брой консултирани бременни и

			Лечебни заведения		майки. Брой групи „Майки подкрепят майки“. Брой „Болници – приятели на бебето“.
2.3.6.	Включване на храненето като приоритет в дейността на здравния сектор - разкриване на консултативни кабинети за здравословно хранене във всяка РЗИ, провеждане на консултации по здравословно и диетично хранене.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ		2014-текущ	Брой консултативни кабинети. Брой проведени консултации. Брой обхванати лица.
2.3.7.	Унифициране и осъвременяване на национално ниво на индикатори и стандарти за честота и продължителност на кърменето, хранене на кърмачетата, оценка на антропометричния статус на децата от 0 до 18-годишна възраст – разработване и разпространение на методически указания .	МЗ, НЦОЗА	РЗИ, ОПЛ, педиатри, УАГБ „Майчин дом“, Национален комитет по кърмене	2014-текущ	Разработени и разпространени методически указания.
2.4.	Физическа активност				
2.4.1.	Повишаване знанията на медицинските специалисти, включително и тези от здравните кабинети в училищата и детските градини по проблема с ниската физическа активност на населението - провеждане на обучителни курсове и семинари; конференции, работни срещи и кръгли маси за обмяна на опит и запознаване с иновациите в областта на промоцията на физическата активност и др.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, ММС, общини, НПО, СМИ	текущ	Проведени обучителни курсове и др. мероприятия.
2.4.2.	Разработване и предоставяне на ръководства за добра практика на медицинските специалисти за консултиране и оказване на подкрепа на деца и възрастни, желаещи да се занимават с физически упражнения, спорт и туризъм - консултации за физическа годност, степен на натоварване, безопасност при практикуването на физически упражнения и спорт; изготвяне на подходящи индивидуални програми на пациенти със здравни проблеми и др.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, ММС	текущ	Разработени ръководства за добра практика.
2.4.3.	Повишаване знанията на немедицинските специалисти и партньори по програмата чрез провеждане на обучителни курсове, семинари, кръгли маси и др., предоставяне на информационни материали с цел формиране у тях на активна позиция и устойчива мотивация за спорт и здраве.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, МОН, ММС, НПО	2014	Проведени обучителни курсове и др. мероприятия, разпространени информационни материали.
2.4.4.	Провеждане на съвместни спортни инициативи с медицински и немедицински (включително спортни) специалисти и партньори на програмата, насочени към	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ММС, ОПЛ,	текущ	Брой проведени инициативи Брой участници

	повишаване на физическата активност на населението.		медицински специалисти, общини, НПО, СМИ		
3.	Включване на обществените структури и общности				
3.1.	Употреба на тютюневи изделия				
3.1.1.	Провеждане на семинари с журналисти на централно и областно ниво за предоставяне на актуална информация за здравно-социалните и икономически вреди от употребата на тютюневи изделия.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, общини, НПО, СМИ	текущ	Брой семинари. Брой журналисти. Брой публикувани материали от журналисти.
3.1.2.	Учредяване и връчване на годишни награди на медии и журналисти с най-активно участие в борбата с тютюнопушенето, както и на собственици на заведения за хранене и развлечения и предприятия, предлагащи най-добри услуги и условия за работа в среда, свободна от тютюнев дим.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	Общини, НПО, СМИ и др.	текущ	Брой журналисти и материали, включени в конкурса. Брой собственици на заведения и предприятия, включени в конкурса.
3.1.3.	Подкрепа при разработването и реализацията на здравно-образователни проекти на НПО, младежки клубове, временно самоорганизирали се общности и др. за превенция употребата на тютюневи изделия.	МЗ,	МОН, НПО, младежки клубове и др.	текущ	Брой проекти. Брой участници.
3.2	Злоупотреба с алкохол				
3.2.1.	Участие съвместно с ДАЗД в организирани обществени обсъждания с родители и деца по въпросите за ограничаване употребата на алкохол от лица до 18 г.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ДАЗД	текущ	Брой обсъждания. Брой участници.
3.2.2.	Сътрудничество с националните и местни медии за привличане интереса на обществото към проблема ограничаване на употребата на алкохол във всички възрастови групи и различни сетинги (на работното място, на пътя и т.н.), популяризиране на здравните ползи от нея, в т.ч. обучение на журналистите, организиране на семинари, пресконференции, предоставяне на материали и др.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, НЦН общини, НПО, СМИ, други институции и организации	текущ	Участие на националните и местни медии в дейности по програмата. Брой организирани обучения и семинари. Брой предоставени материали.
3.2.3.	Включване на обществени структури и общности от държавния и частния сектори и други институции и организации в провеждането на кампании, утвърдени като добри практики в ЕС за превенция и ограничаване на последиците от алкохолната употреба или злоупотреба.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МВР, НЦН, ДАЗД, МОН, общини, НПО, СМИ,	текущ	Брой реализирани кампании. Брой обхванати групи от населението.

			други институции и организации		
3.2.4.	Провеждане на ежегодни конкурси за разработване и реализация на здравно-образователни проекти от НПО, училища, младежки клубове, РЗИ, лечебни и здравни заведения и др. за превенция на ранната употреба или злоупотреба с алкохол при деца, при бременни жени и при планиращи деца граждани.	МЗ, НЦОЗА, НЦН	РЗИ, МОН, НПО, младежки клубове и др.	текущ	Брой проведени конкурси.
3.2.5.	Подпомагане на национални и регионални структури за консултиране, превенция, информиране и образование на лица до 18 г., граждани, лица и семейства с алкохолен проблем и др. за рисковата и вредната употреба на алкохолни напитки, подпомагане на различни видове общности за противодействие на алкохолната злоупотреба.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МТСП, НЦН, МОН, ОПЛ, медицински специалисти, общини, НПО, СМИ	текущ	Брой подпомогнати структури и общности.
3.3.	Хранене				
3.3.1.	Прилагане на училищни политики за здравословно хранене - инициативата на СЗО „Училища - приятели на здравословното хранене“, програма „Училищен плод“ и др.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, МЗХ	2014-текущ	Брой училища, прилагащи програмите.
3.3.2.	Повишаване информираността за здравословните храни и хранене на производителите на храни, търговците на хранителни продукти и професионалистите, заети в общественото хранене, чрез провеждане на срещи, дискусии, обучителни семинари и др. форуми.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ,	МЗХ, БАБХ, БО, БАХПИ	2014-текущ	Брой проведени семинари, форуми и др.
3.3.3.	Промоция реформулирането на храните с цел намаляване съдържанието на сол, мазнини, наситени мастни киселини, транс-мастни киселини, добавена захар и повишаване наличността им на пазара, както и адекватно етикетирание на храните относно хранителна информация, здравни претенции и др. чрез провеждане на срещи, дискусии, обучителни семинари и др. форуми. Участие на България в Европейската мрежа за намаляване на консумацията на сол.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МЗХ, БАБХ, БО, БАХПИ	2014-текущ	Брой проведени семинари, форуми и др. Брой участващи производители. Брой реформулирани храни.
3.3.4.	Осигуряване на подходящи практики за маркетинг и реклама на храните, въвеждане препоръки на СЗО, поддържане участие в Европейска мрежа на СЗО за намаляване натиска на маркетинга на храни и напитки при деца чрез провеждане на срещи, дискусии, обучителни семинари и др. форуми.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	БО, БАХПИ	2014-текущ	Разработени браншови кодекси за маркетинг и продажби на храни и напитки Брой проведени дискуссионни форуми и работни срещи
3.3.5.	Насочени дейности за подкрепа на храненето на уязвими групи и лица с нисък социално-икономически статус, поддържане участие в Европейската мрежа на	МЗ, НЦОЗА, РЗИ,	МТСП, общините,	2014-текущ	Участия в работни срещи.

	СЗО „Затлъстяване при уязвими групи“.		социален патронаж, НПО, БЧК, Българска православна църква		
3.4.	Физическа активност				
3.4.1.	Участие съвместно с държавния и частния сектори и други институции и организации при създаване на условия и възможности за достъп на населението за масов спорт – разкриване на площадки, зали, пътеки, зони и др. за практикуване на физически упражнения, спорт и туризъм.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС, МРРБ, МОН, общини, НПО, СМИ, други институции и организации	текущ	Създадени условия и възможности за достъп на населението за масов спорт
3.4.2.	Привличане на производителите и търговците на спортни артикули в дейности за повишаване физическата активност на населението, чрез предлагане на спортни екипи и уреди на достъпни цени (провеждане на срещи, семинари, кръгли маси и др.).	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС, общини, НПО, СМИ, други институции и организации	текущ	Ангажирани производители и търговци на спортни артикули в дейности по програмата.
3.4.3.	Организиране и провеждане на срещи с представители от различни институции и организации, с цел осигуряване на облекчени условия, включително финансови, за широк достъп на населението до държавни и общински спортни съоръжения и насърчаване на локални инициативи за разширяване на мрежата от такива съоръжения на местно ниво (общински, ведомствени, на трудови, спортни, младежки и други организации).	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС, МТСП, МРРБ, МОН, общини, НПО, СМИ, други институции и организации	текущ	Брой държавни и общински спортни съоръжения достъпни за населението
3.4.4.	Сътрудничество с националните и местни медии за привличане интереса на обществото към проблема физическа активност, пропагандиране на здравните ползи от нея, в т.ч. обучение на журналистите, организиране на пресконференции, предоставяне на материали по отделни аспекти на проблема и др.;	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС, общини, НПО, други институции и организации	текущ	Брой съвместни мероприятия с медии.
4.	Законодателство				
4.1.	Употреба на тютюневи изделия				
4.1.1.	Периодично актуализиране на националното законодателство в съответствие с	МЗ	МИЕ,		Изготвени нормативни

	европейското законодателство относно тютюневите изделия и тютюнопушенето.		МФ, Агенция Митници, НЦОЗА	2014	документи
4.1.2.	Подготовка на предложения и участие в работни групи за актуализиране на законодателството в други области, свързани с тютюневите изделия и тютюнопушенето като увеличаване размера на акцизните ставки на тютюневите изделия, забрана на всички форми на пряка и непряка реклама на тютюневи изделия и тютюнопушене, включително на трансгранична реклама, с изключение на рекламата в складовете на едро, специализирани магазини за тютюневи изделия и алкохолни напитки и др.	МЗ, НЦОЗА	МФ, МВР	текущ	Изменени нормативни актове.
4.2.	Злоупотреба с алкохол				
4.2.1.	Участие в работни групи за актуализиране и усъвършенстване на нормативната уредба, отнасяща се до: <ul style="list-style-type: none"> забрана на шофиране след употребата на алкохол и психотропни вещества при управление на автомобил; въвеждане на корегулаторни и саморегулаторни механизми за алкохолната индустрия по отношение на рекламата, маркетинговите комуникации и спонсорството с цел опазване на общественото здраве; увеличаване размера на акциза; регулиране продажбата на алкохол на дребно и възможност за отнемане на разрешения за продажба; ограничения в употребата на алкохол на публични събития; въвеждане на механизми за санкциониране на сервиращите алкохол на малолетни и непълнолетни и др. 	МЗ, НЦОЗА, НЦН,	МФ, МП, МВР, МИЕ, ММС, МЗХ, ИАЛВ, КЗП, МТИТС, браншови организации	текущ	Извършени промени в нормативната уредба.
4.3.	Хранене				
4.3.1.	Актуализиране на нормативната уредба за изисквания за здравословно хранене на различни възрастови групи от населението в съответствие със съвременните научни данни и развитието на науката по хранене и диететика. Въвеждане на европейско законодателство и изисквания.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ		2014 текущ	Извършени промени в нормативната уредба.
4.4.	Физическа активност				
4.4.1.	Участие в работни групи по инициране на промени в нормативната уредба, касаещи достъпа и предоставянето на условия за физическа активност, спорт и туризъм на населението.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС, МРРБ, МОН, други институции и организации	текущ	Извършени промени в нормативната уредба.
III.	РЕАЛИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ РАМНО ОТКРИВАНЕ НА ВОДЕЩИТЕ ХНБ				
1.	Сърдечно-съдови заболявания				

1.1.	Обучение на лицата с фамилна анамнеза за необходимостта от ежегоден профилактичен преглед от специалист-кардиолог.	ПИМП (ОПЛ)		Ежегодно (по време на профилактичните прегледи)	Брой обучени лица.
1.2.	Събиране на данни за фамилна анамнеза за ССЗ, диабет и затлъстяване. Оценка на тютюнопушене, алкохолна консумация, физическа активност, хранене. Идентифициране на пациенти с повишен риск за ССЗ.	ПИМП (ОПЛ)		Ежегодно (по време на профилактичните прегледи)	Брой прегледани лица. Списък на пациенти с повишен риск.
1.3.	Измерване на артериалното налягане, измерване на ръст/тегло и изчисляване и оценка на ИТМ, изследване на серумен холестерол.	ПИМП (ОПЛ)		Ежегодно или при консултация	Брой изследвани лица. Брой идентифицирани лица с отклонения от нормата.
1.4.	Многофакторна оценка на сърдечно-съдовия риск с цел идентифициране на пациенти с клиничен риск (диагностицирани ССЗ, диабет и затлъстяване) и такива с множествен рисков профил; оценка на риска посредством Диаграма за коронарния риск.	ПИМП (ОПЛ)		При преглед на високорискови пациенти	Брой лица с повишен клиничен риск. Брой насочени лица за уточняване на диагнозата.
1.5.	Насочване на лицата с повишен риск към специалист кардиолог за допълнителни изследвания и уточняване на диагнозата и степента на увреждане.	СИМП (специалист кардиолог)		При насочване от ОПЛ	Брой лица с уточнена диагноза.
2.	Онкологични заболявания				
2.1.	Злокачествени новообразувания на млечната жлеза				
2.1.1.	1. Обучение на жените с фамилна анамнеза (първа линия родство – майка, сестра, дъщеря, баба) за рак на гърдата. 2. Обучение на жените на възраст 40-69 год. за мануално изследване на гърдата за рак и участие в съответната скринингова програма (Спри и се прегледай).	ПИМП (ОПЛ), лечебни заведения включени в скрининговата програма		1. Ежегодно по време на профилактичните прегледи, 2. По време на	Брой обучени жени

				скрининг	
2.1.2.	Използване на Национален скринингов регистър. Насочване на високорисковите жени (фамилна анамнеза) към мамологично изследване за уточняване на установени изменения. Създаване и поддържане на списък на високорисковите жени (фамилна анамнеза) Насочване към мамологично изследване за уточняване на установени изменения	ПИМП (ОПЛ)		Текущ	Създаден списък Брой прегледани жени от високорисковите групи
2.1.3.	Мамологично изследване при скрининг: <ul style="list-style-type: none"> • При нормална находка във възрастовата група 40-49 год. – един път през година • При нормална находка във възрастовата група 50-69 год. – един път през три години • При съмнение се провеждат диагностични методи за уточняване на диагнозата от екип специалисти – тимов подход. 	ПИМП (ОПЛ), лечебни заведения включени в скрининговата програма		Текущ	Брой мамологични изследвания при скрининг Брой съмнителни случаи насочени към уточняване на диагнозата Брой открити случаи със злокачествени новообразувания
2.2.	Злокачествени новообразувания на шийката на матката				
2.2.1.	1. Обучение на полово активни жени за необходимостта от ежегоден гинекологичен преглед с цитонамазка от специалист. 2. Обучение на жените на възраст 30-59 год. за участие в съответната скринингова програма (Спри и се прегледай).	ПИМП (ОПЛ), лечебни заведения включени в скрининговата програма		1.Ежегодно-по време на профилактичните прегледи 2. По време на скрининга	Брой информирани жени.
2.2.2.	Създаване на списък на жените преминали профилактичен гинекологичен преглед с цитонамазка. Създаване и поддържане на списък на жените 30-59 г. от съответната практика, подлежащи на скрининг.	ПИМП (ОПЛ), СИМП, лечебни заведения включени в скрининговата програма		Текущ	Създаден списък
2.2.3.	1. Извършване на профилактичен преглед с взимане на цитонамазка при половоактивни жени (покрива се от НЗОК)	ПИМП (ОПЛ),		Текущ	1.Брой прегледани жени чрез профилактичен преглед.

	2. Гинекологично изследване с цитонамазка при скрининг	СИМП лечебни заведения включени в скрининго вата програма			2.1.Брой прегледани жени чрез скрининг. 2.2.Брой съмнителни случаи насочени към уточняване на диагнозата. 2.3.Брой открити случаи със злокачествени новообразувания.
2.3.	Злокачествени новообразувания на ректосигмоидалната област				
2.3.1.	Обучение на лицата с фамилен колоректален карцином за необходимостта от провеждане на хемокулт-тест чрез профилактичен преглед при лица над 50 год. Обучение на лицата във възрастовата група 50-74 год. за необходимостта от провеждане на хемокулт-тест чрез скрининг.	ПИМП (ОПЛ), лечебни заведения включени в скрининго вата програма		1. Ежегодно по време на профилактичните прегледи. 2. По време на скрининга.	Брой обучени лица.
2.3.2.	Създаване на списък на лицата преминали профилактичен преглед с хемокулт-тест при високорисковите лица над 50 год. Създаване и поддържане на списък на лицата 50-74 год. от съответната практика, подлежащи на скрининг.	ПИМП (ОПЛ), СИМП, лечебни заведения включени в скрининго вата програма		Текущ	Създаден списък.
2.3.3.	1. Извършване на профилактичен преглед с прилагане на хемокулт-тест при високорисковите лица над 50 год. 2. Извършване на скринингов хемокулт-тест на лица на възраст 50-74 год.	ПИМП (ОПЛ), СИМП лечебни заведения включени в скрининго		Текущ	1.Брой прегледани високорискови лица чрез профилактичен преглед над 50 год. 2.1.Брой прегледани лица чрез скрининг 50-74 год. 2.2.Брой съмнителни случаи

		вата програма			насочени към уточняване на диагнозата. 2.3.Брой открити случаи със злокачествени новообразувания.
2.4.	Злокачествени новообразувания на простатата				
3.	Диабет				
3.1.	Идентифициране на лицата, които са с повишен риск за захарен диабет: <ul style="list-style-type: none"> • с наличие на първостепенен родственик със захарен диабет • с наднормено телесно тегло и затлъстяване • с артериална хипертония • с дислипидемия • с анамнеза за диабет по време на бременност или раждане на плод с тегло над 4 кг. • с индивидуален рисков индекс (FINDRISC) > 12. 	ПИМП (ОПЛ)		Ежегодно (по време на профилактичните прегледи)	Брой прегледани лица. Списък на високорисковите пациенти.
3.2.	Измерване на нивото на риска на лицата с повишен риск за захарен диабет: <ul style="list-style-type: none"> • изследване на плазмена глюкоза на гладно • провеждане на ОГТТ – при плазмена глюкоза на гладно 6.1-6.9 mmol/l • HbA1c • оценка на допълнителни рискови фактори - обиколка на талия, артериално налягане, ниво на LDL холестерол, HDL холестерол, триглицериди, тютюнопушене. 	ПИМП (ОПЛ)		Ежегодно	Брой изследвани лица. Брой идентифицирани лица с отклонения от нормата.
3.3.	Интервенция за намаляване на риска с цел превенция на развитието на захарен диабет тип 2 – консултация с ендокринолог: <ul style="list-style-type: none"> • определяне на степента на глюкозен толеранс • обучение за промяна в начина на живот • медикаментозна терапия 	СИМП (специалист ендокринолог)		Текущ, при насочване от ОПЛ	Брой лица с уточнена диагноза.
4.	Хронични белодробни болести				
4.1.	Обучение на лицата с фамилна анамнеза за необходимостта от ежегоден профилактичен преглед от специалист-пулмолог.	ПИМП (ОПЛ)		Ежегодно (по време на профилактичните прегледи)	Брой обучени лица.
4.2.	Идентифициране на високорисковите лица за развитие на хронични белодробни болести: Възраст >40 години; Тютюнопушене (активно и пасивно); вредни фактори	ПИМП (ОПЛ)		- 1.Ежегод	Брой прегледани лица с попълнени въпросници.

	на работната среда; персистираща, прогресивна и влошаваща се при физическо усилие диспнея; хронична кашлица, хронична продукция на секрети; свиркащи хрипове; рецидивиращ остър бронхит. Високорискови лица: 1. Пушачи (екс/пушачи) с експозиция ≥ 10 пакета-години на възраст > 40 год.; пасивни пушачи. 2. Лица със симптоми и признаци (персистираща, прогресивна и влошаваща се при физическо усилие диспнея, хронична кашлица, хронична продукция на секрети; свиркащи хрипове; рецидивиращ остър бронхит и рискови фактори на работната среда) оценени чрез въпросник.			но - по време на профилактичните прегледи. 2. По време на консултация, свързана с белодробни проблеми.	Брой пациенти с повишен риск от ХОББ.
4.3.	Насочване на високорисковите лица към специалист по белодробни болести за функционалното изследване на дишането.	ПМП (ОПЛ)		текущ	Брой насочени към специалист рискови пациенти.
4.4.	Функционалното изследване на дишането (FEV1, FVC и FEV1/FVC) с бронходилататорен тест; при необходимост провеждане на други диагностични процедури.	СИМП (специалист пулмонолог)		текущ	Брой проведени изследвания. Брой диагностицирани лица.
IV.	МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА				
1.	Създаване и периодично актуализиране на база данни на Програмата.	НЦОЗА		Ежегодно	База данни за здравето състояние на населението и разпространението на фактори на риска за здравето сред населението.
2.	Анализ на изпълнението на целите на програмата и на работната програма; предприемане на мерки за оптимизиране дейностите.	МЗ, НЦОЗА		ежегодно	Доклади за изпълнението на програмата.
3.	Провеждане на начално изследване за честотата и разпространението на факторите на риска и на основните ХНБ. Представяне на резултатите.	НЦОЗА, РЗИ		2014	Проведени проучвания за честотата и разпространението на рисковите фактори и на основните ХНБ. Представени резултати.
4.	Провеждане на крайно изследване за честотата и разпространението на факторите на риска и на основните ХНБ. Представяне на резултатите.	МЗ, НЦОЗА		2014 2020	Проведени проучвания за честотата и разпространението на рисковите фактори и на

					основните ХНБ. Представени резултати .
5.	Извършване оценка за резултатите от развитието на програмата. Изготвяне на окончателен научен доклад. Докладване на резултатите пред Програмния съвет и ръководството на МЗ. Публикуване на резултатите.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ		текущ	Извършена оценка на програмата. Изготвен окончателен научен доклад. Докладвани резултатите пред Програмния съвет и ръководството на МЗ. Публикуване на резултатите.
6.	Употреба на тютюневи изделия				
6.1.	<p>Провеждане на проучвания за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разпространение на потреблението на тютюневите изделия сред различни групи от населението; • определяне честотата и динамиката на заболяемостта и смъртността по причина на употреба на тютюневи изделия; • икономически последици от употребата на тютюневите изделия; • разходи на системата на здравеопазването за лечение на заболявания, свързани с употребата на тютюневите изделия; • въздействието на комбинираните здравни предупреждения върху нагласите и моделите за потребление на тютюневите изделия. • равнище на пасивно тютюнопушене. • установяване на ефективността на образователни програми за здравните рискове в резултат на тютюнопушенето и излагането на въздействие на тютюневия дим 	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН, ОПЛ, медицински специалисти, други институции и организации	текущ	Брой проведени проучвания.
6.2.	Разпространяване на получената информация от проучванията и друга текуща информация до обществени организации, институциите, партньори по програмата, медиите, медицинските специалисти, учители и преподаватели, работодатели и др., както и чрез интернет страниците на МЗ и програмата. Обмен на информация по проблема с други държави.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ОПЛ, медицински специалисти, НПО, СМИ, други институции и организации	текущ	Издадени и разпространени доклади от проучванията и други информационни материали.
7.	Злоупотреба с алкохол				
7.1.	<p>Провеждане на проучвания за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разпространение употребата на алкохол сред населението; • разпространение на алкохолна злоупотреба по време на бременност и кърмене; 	МЗ, НЦОЗА, РЗИ		текущ	Брой реализирани проучвания. Брой оповестени проучвания за информиране на населението.

	<ul style="list-style-type: none"> • разпространение на убийства, самоубийства, опити за самоубийства и проявено насилие вследствие злоупотребата с алкохол; • ниво на информираност на гражданите като потребители на алкохолни напитки; • нагласи на населението относно въвеждането на комбинирани здравни предупреждения върху етикетите на алкохолните напитки. 				
8.	Хранене				
8.1.	<p>Провеждане на проучвания с цел оценка:</p> <ul style="list-style-type: none"> - храненето и хранителния статус на населението в България - представителна извадка от всички възрастови групи ; - приема на натрий чрез определяне екскрецията на натрий в урина на представителна извадка от население на възраст 15-75 години; - хранителния статус на децата на базата на ежегодно измерване на ръста и теглото на децата в детските градини и училищата; - индивидуалното и организирано хранене и хранителния статус на лица над 65-год. 	МЗ, НЦОЗА, РЗИ		от 2014 г. на всеки 5 години; от 2014 г. през 2 г. 2014 г. - текущ; 2014 г.	Брой реализирани проучвания. Брой оповестени проучвания за информиране на населението. Относителен дял на лица с отклонения.
8.2.	Поддържане участието на България като партньор в Европейска мрежа за наблюдение на затлъстяването при деца от 6 до 9-годишна възраст – провеждане на проучвания за оценка на хранителен статус и хранителен прием при деца от 1-ви клас.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	МОН	2014, 2016 г. текущ	Относителен дял деца от 6-9 год. възраст с поднормено/ наднормено тегло и затлъстяване.
9.	Физическа активност				
9.1.	Провеждане на изследвания за нивото на физическа активност на населението сред различни възрастови групи (до 6 г., 7-19; 20-24; 25-64; над 65 години).	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС, МОН	2014 2019	Относителен дял на лицата с ниска физическа активност.
9.2.	Представяне и обсъждане на резултатите от проучванията. Оценка на провежданата политика и мероприятията за повишаване на физическата активност на населението.	МЗ, НЦОЗА, РЗИ	ММС	2015 2020	Представени и обсъдени резултати от проучванията. Извършена оценка на провежданата политика в тази насока.
V.	ПОДДЪРЖАНЕ НА ЕФЕКТИВНО МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО				
1.	Активно сътрудничество с Европейската комисия, СЗО и други водещи международни организации при разработването на общи насоки или процедури по събирането, анализа и разпространението на информация, свързана с носителството на фактори на риска водещи до ХНБ.	МЗ, НЦОЗА		ежегодно	Активно международно сътрудничество с ЕК, СЗО, други международни организации.
2.	Участие в международни прояви и обучения, организирани с цел придобиване на	МЗ, НЦОЗА	РЗИ	ежегодно	Участие в международни

	познания, умения, капацитет и експертиза, свързани с контрола на ХНБ.				прояви и обучения.
3.	Осъществяване на активен и редовен обмен с други държави на информацията, получена при изследователската дейност.	МЗ, НЦОЗА	РЗИ	текущ	Участие в научни форуми. Разпространена информация.
4.	Проучване и използване на възможностите за финансиране на програми за профилактика на ХНБ от други източници (извънбюджетни), съвместно с международни и неправителствени организации.	МЗ, НЦОЗА		ежегодно	Проучени и използвани възможности за финансиране на програми за профилактика на ХНБ от други източници (извънбюджетни).